

התנדבות בני נוער בישראל ובעולם

רונית בר, מנהלת תכניות התנדבות, האגף להתנדבות ופילנתרופיה, ג'וינט ישראל
ליאורה ארנון, מנהלת פיתוח ידע, תכנית עמ"ן מטעם ג'וינט ישראל

דומה כי חשיבות התנדבותם של בני נוער עבור החברה, הקהילה ומושאי ההתנדבות וכן עבור בני הנוער המתנדבים עצמם היא מובנת מאליה; ההתנדבות מפתחת סולידריות חברתית וערכות הדדיות, והיא מקדמת את התפתחותו של דור עתיד בעל אחריות חברתית ואזרחית, הלוקח אחריות על המתחולל סביבו. ממחקרים שנערכו בעשורים האחרונים מתברר, כי "תחושות הבטחון" הללו מקבלות חיזוק אמפירי משמעותי, ורבים מהם חושפים תועלות רבות מאוד של ההתנדבות. אנו נתמקד בתועלות עבור הנער המתנדב.

ממחקרים על התנדבות בני נוער בארץ ובעולם עולה כי התנדבות היא חוויה מיטיבה ובעלת השלכות התפתחותיות משמעותיות על מתבגרים (בר, 2008) נמצא כי בני נוער מתנדבים חווים אושר בעצמות גבוהות יותר, הם אופטימיים יותר ובעלי ביטחון עצמי רב יותר מבני גילם שאינם מתנדבים (Sherrod & Flanagan, 1998); כמו כן הם נתונים פחות לסכנת הידרדרות להתנהגויות סיכוניות, כגון: שימוש בסמים (Youniss, 1997 Yates & Yang, 1997), אלימות (מגן, 2007) או התנהגות עבריינית העלולה להוביל למעצר (Uggen & Janikula, 1999).

במחקר נוסף מצא אוונס ועמיתיו (Evans, Clisby, Alsop & Craig, 2002, p. 23), כי מתנדבים אשר לקחו חלק בתכנית התנדבות ארוכת טווח, ציינו כי פעילותם ההתנדבותית הביאה עמה מספר תועלות משמעותיות להם עצמם: עלייה בביטחונם העצמי, פיתוח מיומנויות עבודת צוות, הנאה, שיתוף פעולה, למידה להתפשר ולהקשיב לאחרים, שיפור כישורי התקשורת הבין-אישית, היכרות עם אנשים חדשים ויצירת חברויות חדשות. התנדבות עשויה לתרום גם ליכולתם של המתנדבים להשתלב בעתיד במעגל התעסוקה -- היא מייצרת עבור המתנדב הזדמנויות לבחון אפשרויות קריירה שונות ומגוונות ולבחון את מידת התאמתו אליהן, לצבור ניסיון מעשי בתחומי ידע שונים ולרכוש מיומנויות הרלוונטיות להשתלבות בעולם התעסוקה (The UK National Youth Agency, 2007).

עוד נמצא, כי קיימת סבירות גבוהה שבני נוער המעורבים בפעילות התנדבותית יתפתחו לאזרחים מעורבים ופעילים גם בבגרותם. במחקרים רבים נמצא, כי קיים מתאם חיובי בין ההתנדבות בגיל ההתבגרות לבין ההתנדבות בגילים מבוגרים יותר (Janoski, Musick & Wilson, 1998). נמצא כי גם בקרב בני נוער בסיכון אשר לקחו חלק בפעילות התנדבותית הייתה סבירות גבוהה מאוד למעורבות בדיונים פוליטיים עם מבוגרים או עם חברים, לתחושת ביטחון רב יותר ביכולתם לסיים ארבע שנות לימוד במכללה ולאמונה בכוחם לייצר שינוי בקהילה שבה הם חיים (Spring, Dietz & Grimm, 2007).

היקפי התנדבות של בני נוער בישראל ובעולם

הנתונים האחרונים על היקפי התנדבות בני הנוער בישראל נאספו בסקר שערכה תכנית עמ"ן -- עיר מתנדבת נוער, שותפות בין ג'וינט ישראל למנהל חברה ונוער במשרד החינוך. הסקר, שנערך על ידי מכון "דחף", מתבסס על נתונים שנאספו במהלך השנים 2009--2010 בקרב 1,560 בני נוער, אשר היוו מדגם מייצג של האוכלוסייה היהודית בישראל (להוציא חרדים) בגילים 13--18.

מהסקר עולה, כי כאשר בני הנוער נשאלו: "האם אתה עוסק בפעילות התנדבותית?" **47% השיבו בחיוב**. מתוכם, 36% מתנדבים אחת לשבוע, 32% מתנדבים מספר פעמים בשבוע ו-19% מתנדבים אחת לחודש או אינם מתנדבים כלל. עוד נמצא כי בקרב 65% מבני הנוער המתנדבים ישנו בן משפחה נוסף מדרגה ראשונה שמתנדב.

בכל הנוגע למניעי ההתנדבות, נמצא כי המניעים בעלי העוצמה הרבה ביותר היו: "זה גורם לי לתחושה טובה" (44%) ו"אני אוהב לעזור לאחרים" (33%). 20% מבני הנוער טענו כי הם לוקחים חלק בפעילות התנדבותית כיוון שמחייבים אותם בתכניות בית ספריות, כגון "מחויבות אישית".

מעדותם של בני הנוער בסקר עולה כי המעשה ההתנדבותי מחזק את הביטחון העצמי (38%) ומפתח את הכישורים החברתיים (33%). עוד נמצא כי תחומי המנהיגות החברתית (25%) והתנדבות לטובת בעלי צרכים מיוחדים (28%) הם התחומים המובילים בהתנדבות בני הנוער.

כאשר מתבוננים על נתונים המתייחסים להיקפי ההתנדבות בישראל בהשוואה למקומות אחרים בעולם, יש לקחת בחשבון כי קיימת **שונות בהגדרת בני הנוער** -- בחלק מן המדינות אלה מוגדרים כבני 12--18 ובחלקן ההתייחסות היא לבני 15--24, בדיוק כשם שישנה **שונות בהגדרת המונח "התנדבות"** -- בחלק מן המדינות ההתייחסות בנתונים היא רק לפעילות שנעשית במסגרת ארגונים ללא כוונת רווח, ובאחרות ההתייחסות כוללת נתונים של פעילות המתרחשת גם במערכות חינוך או במסגרת בלתי פורמלית. כמו כן, ישנה **שונות גם בתדירות ההתנדבות** -- בחלק מן המדינות מונים רק התנדבות מתמשכת, בעוד שבאחרות מספיקה גם פעולת התנדבות אחת ב-12 החודשים שקדמו לסקר. כמו כן, **במדינות רבות אין כלל נתונים לגבי התנדבות בני נוער, ובחלק מהמדינות הנתונים ישנים יחסית**, היות וסקר על התנדבות נוער אינו דבר שנהוג לעשות לעתים קרובות (לפעמים סקר מקיף בתחום זה אף נעשה רק אחת לעשור).

להלן חלק מהנתונים העדכניים ביותר שניתן לאתר כיום על היקפי בני נוער מתנדבים: בקנדה, בסקר שנערך בשנת 2007, נמצא כי 58% מבני הנוער (גילאי 15--24), התנדבו לפחות פעם אחת במהלך השנה שקדמה לסקר במסגרת ארגון פורמלי; ¹ **בבריטניה**, בשנת 2007, נמצא נתון דומה, של 57% בני נוער מתנדבים (גילאי 16--24), שייצגו 43% מתנדבים קבועים ו-13% מתנדבים אפיזודיים (חד-פעמיים או מזדמנים); ² **בארצות הברית**, בסקר שנערך בשנת 2005, נמצא כי 55% מבני הנוער (גילאי 12--18) התנדבו לפחות פעם אחת במהלך השנה שקדמה

¹ H. Michael, D. Lasby, S. Ayer & W. D. Gibbons, Caring Canadians, involved Canadians: Highlights from the 2007 Canada Survey of Giving, Volunteering and Participating, Ottawa: Authority of the Minister Responsible for Statistics, 2009

לסקר במסגרת ארגון פורמלי, מתוכם 18% לקחו חלק בפעילות התנדבותית במסגרת בית הספר ו-34% התנדבו במסגרת הכנסייה (או ארגון דתי אחר); ³ בגרמניה, נכון לשנת 2004, 36% מבני הנוער התנדבו (לא כולל תכניות חובה של בית הספר); ⁴ בסינגפור, ב-2006, התנדבו 28% מבני הנוער (נתון זה לא כלל את אחוז בני הנוער שלקחו חלק בפעילות מעורבות חברתית, שהיא חובה במסגרת בתי הספר במדינה).⁵

מגמות בהתנדבות בני נוער

השינויים הרבים המתרחשים בחברה המערבית במאה העשרים ואחת משפיעים מאוד גם על עולם ההתנדבות. בשנים האחרונות אנו עדים למספר מגמות בולטות בתחום ההתנדבות בכלל ובתחום התנדבות הנוער בפרט. המגמות שמסתמנות הן פועל יוצא של השינויים באקלים החברתי-קהילתי, במבנה המשפחתי, בדפוסי התעסוקה ובדפוסי החינוך של הדור הצעיר. כמו כן הן תולדה של השינויים הטכנולוגיים המואצים, אשר יש להם השפעה משמעותית על דרכי התקשורת והאינטראקציות שבני הנוער של היום לוקחים בהן חלק. ישנה חשיבות מכרעת לזיהוי המגמות העולמיות, להכרה במציאות המשתנה ולהתאמת דרכי הפעולה עם בני נוער מתנדבים למציאות חדשה זו. המגמות שיש לקחת בחשבון הן:

א. שינויים בדפוסי ההתנדבות -- מעבר מהתנדבות אינטנסיבית להתנדבות "שעות פנאי": בני הנוער של היום חווים עצמם כעמוסים ועסוקים מאוד. בחברה צרכנית, שיש בה אפשרויות בחירה אין-סופיות ואשר בני הנוער החיים בה מורגלים לבצע מספר משימות במקביל (דור המולטי-טסקינג), יותר ויותר בני נוער מחפשים דרך להשתלב בפעילות התנדבותית שתתיישב עם אורח חייהם הכאוטי ותהפוך להיות אחת מן הפעילויות שהם מבצעים במסגרת שעות הפנאי שלהם. למעשה, אנו מזהים היום מגמה שבה בני נוער רבים יותר מעורבים בפעילות התנדבותית, אך כל מתנדב תורם מספר שעות פחות, וזאת במסגרת פעילויות התנדבות משימתיות, קצרות טווח, שאינן דורשות מחויבות ארוכת טווח ומכבידה.

ב. ציפיות חדשות של בני הנוער המתנדבים: בני נוער מתנדבים חשים כי הם משקיעים בהתנדבות את המשאב היקר ביותר שלהם -- הזמן, ועל כן יש להם ציפייה ברורה לחוויית התנדבות משמעותית. בני הנוער של היום מצפים מארגון המתנדבים להתייחס אליהם במקצועיות, לספק להם הכשרה, ליווי ותמיכה ולהגדיר להם תפקידים משמעותיים על פי מדדים ברורים להצלחה. הם מצפים גם לגיוון בתפקידים, למסלולי התפתחות וצמיחה, למשוב, ליעילות ולגמישות בלוחות זמנים.

ג. כניסתן של טכנולוגיות אל עולם ההתנדבות: בני הנוער מוצאים כי הסביבה הנוחה להם ביותר לתקשורת כיום היא רשת האינטרנט. הם משתמשים באמצעים טכנולוגיים כמעט בכל תחום בחייהם, וכך הם עושים גם בתחום ההתנדבות. אנו עדים היום ליותר ויותר שימוש של בני נוער בכלים טכנולוגיים לטובת התארגנות חברתית-קהילתית, יזמות חברתית וכן לטובת קידום התנדבות. **התנדבות וירטואלית** היא תופעה חדשה, שבה

² M. Hutin, Young people help out: Volunteering and giving among young people, London: The Institute for Volunteering Research, 2008

³ http://www.polk-fl.net/community/volunteers/documents/servicelearning/FactSheet_ROSITV.pdf

⁴ <http://www.cev.be/data/File/CEV-YOUVOLreport.pdf>

⁵ <http://www.worldvolunteerweb.org/resources/research-reports/national/doc/singaporeans-donate-less-money.html>

ההתנדבות מתבצעת כולה או בחלקה באמצעות רשת האינטרנט. בני נוער רבים בוחרים בהתנדבות זו, המשתלבת היטב באורח חייהם ומאפשרת להם להביא לידי ביטוי את החיבור שלהם לתחום.

ד. תחומים חדשים, אפשרויות חדשות, אוכלוסיות חדשות: בשנים האחרונות הולכות ומתפתחות תכניות לשילובן של אוכלוסיות שלא היו מעורבות בפעילות התנדבותית בעבר, כחלק מתפיסת ההתנדבות ככלי משמעותי ליצירת שילוב חברתי. במסגרת תכניות אלה מוצע לבני נוער בעלי צרכים מיוחדים, לבני נוער בסיכון ולבני נוער הסובלים ממחלות שונות לקחת חלק בפעילות התנדבותית בעצמם, תוך שימת דגש על הנגשת ההתנדבות ותהליכי ליווי ותמיכה למתנדבים עצמם.

ה. התנדבות גלובלית, התנדבות בסביבה רב-תרבותית (voluntourism): בעשור האחרון הולכות ומתפתחות ברחבי העולם תכניות להתנדבות בין-לאומית, המקדמות הבנה בין-תרבותית ומתאימות עצמן לקהילות הרב-תרבותיות שמאפיינות כיום את העולם המערבי. יותר ויותר בני נוער ברחבי העולם בוחרים לבצע את פעילותם ההתנדבותית במדינה אחרת ולנצל את ההזדמנות להיכרות מקרוב של תרבות וחברה חדשה. כמו כן, קיימות כיום תכניות התנדבות קצרות טווח המציעות לבני נוער לשלב בין התנדבות לבין תיירות ולקחת חלק בפעילות התנדבותית כחלק מהטיולים שהם יוצאים אליהם בתקופות שונות בחייהם.

חלק מן המגמות שהוזכרו מורגשות במלא עצמתן בישראל כיום, וחלקן עדיין בהתהוות. השינויים הללו בדפוסי ההתנדבות, באופן שבו בני הנוער תופסים את ההתנדבות ובציפיות שלהם, מביאים לכך שעל ארגונים להיערך ולהמשיך להשקיע משאבים בניהול המקצועי של בני הנוער המתנדבים ובניהול המקצועי של תכניות ההתנדבות, כך שאלה תבאנה בחשבון גם את השינויים מרחיקי הלכת שעוד צפויים לנו בשנים הקרובות.

מקורות

בר, ר' (2008). פיתוח וקידום התנדבות נוער וצעירים/ות בישראל, בתוך (עורך), 60 שנות חינוך בישראל: עבר, הווה, עתיד (עמ' 113--118). מכון מנדל.

מגן, צ' (2007). דרך אחרת: טיפוח המיטביות מול התגברות האלימות. תל אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
Evans, R., Clisby, S., Alsop, R., & Craig G. (2002). *Does youth action pay? An evaluation of action pays*. Hull, UK: University of Hull.

Janoski, T., Musick, M., & Wilson, J. (1998). Being volunteered? The impact of social participation and pro-social attitudes on volunteering. *Sociological Forum*, 13(3), 495--519.

Sherrod L. R., & Flanagan, C. A. (1998). Youth political development: An introduction. *Journal of Social Issues*, 54(3), 447--456.

- Spring, K., Dietz, N., & Grimm, R. (2007). *Youth helping America: Leveling the path to participation: Volunteering and civic engagement among youth from disadvantaged circumstances*. Washington, DC: Corporation for National and Community Service.
- The National Youth Agency, UK (2007). *Young people's volunteering and skills development*. Research report no. RW103. Leicester, UK: The National Youth Agency. Available at <http://www.education.gov.uk/research/data/uploadfiles/RW103.pdf>
- Uggen, C., & Jankiula, J. (1999). Volunteerism and arrest in the transition to adulthood. *Social Forces*, 78(1), 331–362.
- Youniss, J., Yates, M., & Yang, S. (1997). The role of the community service in identity development: Normative, unconventional and deviant orientations. *Journal of Adolescent research*, 12, 245–262.

